

Crna Gora
Ministarstvo finansija

Adresa: ul. Stanka Dragojevića 2,
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 242 835
fax: +382 20 224 450
www.mif.gov.me

Br: 03-02-430/23-2815/2

Podgorica, 07.06.2023. godine

MINISTARSTVO EKONOMSKOG RAZVOJA I TURIZMA

- n/r ministru, gospodinu mr Goranu Đuroviću-

Poštovani gospodine Đuroviću,

Povodom *Predloga programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023-2025. godine s Akcionim planom*, Ministarstvo finansija daje sljedeće

MIŠLJENJE

Na tekst *Predloga programa* i pripremljeni *Izveštaj o analizi uticaja propisa, sa aspekta implikacija na poslovni ambijent, nemamo primjedbi.*

Uvidom u dostavljeni *Izveštaj o analizi uticaja propisa* navedeno je da su za sprovođenje *Akcionog plana za 2023. godinu* potrebna sredstva u iznosu od 75.000,00 € iz sredstava opredijeljenih Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma, dok je za 2024. i 2025. godinu potrebno izdvojiti sredstva u iznosu od 52.500,00 €. Shodno *Akcionom planu za 2023. godinu*, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede izdvojiće iznos od 3.080.000,00 € za realizaciju aktivnosti iz *Akcionog plana*, dok će u 2024. i 2025. godini obezbijediti sredstva u iznosu od 11.635.000,00 € za ove namjene. Sredstva se obezbjeđuju kroz *lpard Program* koji je usvojila Vlada Crne Gore. Takođe, navedeno je da će *Privredna komora Crne Gore* za realizaciju aktivnosti predviđenih *Akcionim planom za 2023., 2024. i 2025.godinu* obezbijediti sredstva u ukupnom iznosu od 15.000,00 €, odnosno po 5.000,00 € za svaku godinu.

Shodno navedenom, Ministarstvo finansija obavještava da su sredstva u iznosu od 75.000€ planirana *Zakonom o budžetu Crne Gore za 2023. godinu* u okviru Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (organizacioni kod 40901), Program: Turistička djelatnost (programski kod 15 019), Potprogram: Strateško planiranje i međunarodna saradnja (programski kod 15 019 003) Aktivnost: Realizacija aktivnosti iz akcionog plana za strategiju razvoja turizma i akcionih planova za ruralni, kulturni i zdravstveni turizam (programski kod 15 019 004 004) na izdatku 4147-Konsultantske usluge, projekti i studije.

Napominjemo da je neophodno sve aktivnosti u vezi sa *Akcionim planom za 2023. godinu*, uskladiti sa sredstvima odobrenim nosiocima aktivnosti *Zakonom o budžetu Crne Gore za 2023. godinu*, za predmetne namjene, dok će iznos sredstava potreban za realizaciju predmetnog Programa i *Akcionog plana* u narednim godinama biti predmet razmatranja prilikom procesa izrade godišnjeg Zakona o budžetu.

Pored navedenog, ukazujemo na član 40 Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti kojim se uređuje da ugovorene obaveze moraju biti usklađene sa planiranim i odobrenim sredstvima, kao i da je budžetski izvršilac odgovoran za zakonito korišćenje sredstava odobrenih potrošačkoj jedinici, kao i na član 12 predmetnog zakona kojim je precizirano da će se izdaci potrošačkih jedinica koji se finansiraju iz donacija izvršavati u visini njihovog ostvarenja.

S poštovanjem,

MINISTAR
mr. Aleksandar Damjanović

IZVJEŠTAJ O ANALIZI UTICAJA PROPISA

**MINISTARSTVO ILI
REGULATORNO TIJELO
PREDLAGAČ**

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma

NASLOV PROPISA

Predlog programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore
2023 - 2025. godine s Akcionim planom

1. Definisavanje problema

- Koje probleme treba da riješi predloženi akt?
 - Koji su uzroci problema?
 - Koje su posljedice problema?
 - Koji su subjekti oštećeni, na koji način i u kojoj mjeri?
- Kako bi problem evoluirao bez promjene propisa ("status quo" opcija)?

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma (MERT), u skladu sa smjernicama definisanim Strategijom razvoja turizma Crne Gore 2022-2025. godine, nastoji da stvori preduslove za nove impulse za razvoj ruralnih područja, kroz izradu i implementaciju posebnih dokumenata za razvoj ruralnog turizma. Imajući u vidu prirodne potencijale kao i podatke o doprinosu turizma u bruto domaćem proizvodu i spoljnotrgovinskom bilansu, kao i njegov značaj u generisanju zaposlenosti i podizanju nivoa životnog standarda stanovništva uz ravnomjerniji regionalni razvoj, turizam je u Crnoj Gori prepoznat kao prioritetna privredna grana. Prepoznajući navedene značaje sektora turizma može se reći da je ruralni turizam simbioza sektora turizma i prirodnih potencijala Crne Gore. Na osnovu analize stanja u oblasti turizma, sa posebnim osvrtom na ruralni turizam, pripremljena je SWOT analiza koja utvrđuje trenutne snage, slabosti i prijetnje i sagledava buduće mogućnosti za razvoj ruralnog turizma Crne Gore:

SNAGE: Bogatstvo prirodnih ljepota i raznovrsnost pejzaža, ponude i tradicionalnih vrijednosti; Ponuda tradicionalnih crnogorskih proizvoda prerađenih na gazdinstvu u čijoj proizvodnji mogu učestvovati i gosti; Potencijal ruralnog turizma prepoznat od strane većeg broja lokalnih samouprava kroz pripremljena strateška dokumenta; Ruralna područja i dalje imaju očuvanu autentičnost i tipičnu seosku arhitekturu; Sve veći broj zainteresovanih poljoprivrednih proizvođača za uključivanjem u segment ruralnog turizma.

SLABOSTI

Nerazvijena putna infrastruktura u ruralnim područjima; Nerazvijena komunalna infrastruktura (vodovodna, kanalizaciona, elektro mreža i dr.); Područja koja nisu pokrivena internet signalom; Nedostatak znanja (stranih jezika) i motivacija poljoprivrednih proizvođača/zainteresovanih za bavljenje seoskim turizmom; Nedovoljna uključenost domaćinstava u savremene digitalne komunikacione kanale
Neadekvatna promocija ruralnog turizma na domaćem, regionalnom i međunarodnom tržištu; Nepostojanje jedinstvenog digitalnog kanala s informacijama o svim smještajnim kapacitetima ruralnog turizma; Nedostatak inicijativa za poboljšanje lokalne ponude i umrežavanja na lokalnom nivou; Značajne razlike u kvalitetu usluge u ruralnom turizmu; Nepoznavanje procedura/obaveza za poslovanje.

PRILIKE

Interesovanje za turizam orijentisan na prirodu, avanturistički turizam, upoznavanje sa kulturnom baštinom i novim (neiskorišćenim) turističkim destinacijama; "Energetski turizam" kao posljedica značajnog poskupljenja i manjka energije, posebno u hladnijim područjima EU; Prezasićenost tradicionalnim turističkim destinacijama; Povezivanje sa regionalnim destinacijama ruralnog turizma kroz tematizaciju (CBC); Dostupna sredstva iz različitih izvora

za dalji razvoj seoskog turizma (EU, donacije); Rastući interes lokalnog stanovništva za samozapošljavanjem; Postojanje Udruženja seoskih domaćinstava; Članstvo u međunarodnim institucijama i preuzimanje dobrih praksi; Digitalni nomadi.

PRIJETNJE

Odlazak mladih iz ruralnih područja; Nezainteresiranost mladih za starim zanatima i tradicionalnim vještinama kao dijela autohtone ponude; Sukobi između održivog ruralnog turizma i masovnog turizma; Spor proces razvoja infrastrukture (troškovi, motivacija, prioriteti) Devastacija prirodnih resursa (šume i rijeke) i neregulisano odlaganje otpada u ruralnim područjima; Nedostatak administrativnih kapaciteta lokalnih samouprava; Devastiranje tradicionalne arhitekture.

Na osnovu SWOT analize, urađena je analiza stanja i definisane su potrebe koje treba realizovati kroz operativne ciljeve.

Analizom stanja utvrđeni su uzroci problema u ruralnom turizmu Crne Gore i njihove posljedice (**Drvo problema**). Na osnovu uzročno-posljedične povezanosti problema i posljedica, definisani su ključni izazovi u ruralnom turizmu Crne Gore.

Prepoznati strateški ciljevi daju odgovore, odnosno rješenja ključnih problema, prikazani kroz "Drvo problema", dok su uzroci problema pretočeni u operativne ciljeve koji zapravo predstavljaju odgovor na pitanja kroz koje mjere i aktivnosti se može doći do rješenja istih (Akcioni plan). Drugim riječima, operativnim ciljevima definisani su pravci razvoja koji se žele pratiti i aktivnosti koje je potrebno sprovesti u periodu 2023-2025. godine, kako bi se realizovali zacrtani strateški ciljevi.

Posljedice problema (Drvo problema), tumačimo kao efekte (Drvo rješenja) čijem se ostvarenju teži u periodu 2023-2025. godine:

Posljedice problema: Gašenje domaćinstava, slaba prepoznatljivost, manjak kapaciteta, mali broj noćenja, kratka sezona;

Ključni problemi: Nepovoljna starosna struktura pružaoca usluga, manjak stručnih znanja, neujednačenost u ponudi, izostanak promocije, slabo korišćenje fondova;

Uzroci problema: Depopulacija ruralnog područja, loši životni i radni uslovi, nerazvijena infrastruktura, kratka istorija ruralnog turizma, komplikovano zakonodavstvo.

Takođe, analizom dostignutog stepena razvoja ruralnog turizma u Crnoj Gori, zaključeno je da on nije razvijen u dovoljnoj mjeri, u odnosu na potencijale sa kojima država raspolaže. Iako je prepoznat kao razvojna šansa, razvoj ruralnog turizma nalazi se u početnoj fazi i potrebno je unaprijediti ga. Visoka sezonalnost, ograničena turistička ponuda i niske prosječne cijene, neke su od glavnih karakteristika crnogorskog turizma, preko 75% noćenja turista ostvari u julu, avgustu i septembru. Visoka sezonalnost takođe ne omogućava stabilno zapošljavanje tokom cijele godine, pa sezonski radnici čine oko polovine ukupno zaposlenih u turizmu. Problematika ruralnog turizma u Crnoj Gori ogleda se i u neusaglašenoj zakonskoj regulativi, neprepoznavanju potencijala ruralne - turističke ponude kao i nedovoljna integracija i saradnja ključnih aktera ruralnog turizma. Ruralni turizam stvara uslove za zadovoljavanje potreba sve većeg broja turista koji traže mir i odmor u prirodi, zdravom načinu života, tradicionalnoj kuhinji, gostoprimstvu gazdinstava / domaćinstava u ruralnim područjima kao i upoznavanje sa tradicionalnim običajima. Uz razvoj ruralnog turizma, u ruralnim područjima se otvara novo tržište za lokalne proizvode i prerađevine, tradicionalne rukotvorine i suvenire.

Odjeljak 2: Ciljevi

- ✓ Koji ciljevi se postižu predloženim propisom ?
- ✓ Navesti dosljednost ovih ciljeva sa postojećim strategijama ili programima Vlade, ako je primjenljivo.

Predloženim propisom, obezbijediće se sveobuhvatnije informacije o svim relevantnim pitanjima koje treba riješiti u dugoročnom periodu kako bi se stvorili preduslovi za turističku

valorizaciju ruralnog područja Crne Gore. Predmetni dokument će poslužiti kao osnova za realizaciju vizije u smislu implementacije politike razvoja ruralnog turizma, što znači da će se primjenom mjera iz Akcionog plana obezbijediti i prikupljanje sredstava za sprovođenje konkretnih aktivnosti, kako iz donatorskih, tako i iz domaćih budžetskih fondova. Programski ciljevi ruralnog turizma definisani su u pravcu formiranja turističkog proizvoda u ruralnom području Crne Gore, zatim kao mjere i aktivnosti za razvoj proizvoda, za unapređenje marketinških aktivnosti, a sve u konačnom za kvalitetno poboljšanje ponude i podizanja nivoa usluge, razvoj ljudskih resursa i uspostavljanje optimalne organizacione strukture na područjima opština.

Glavni cilj razvoja ruralnog turizma je održivi razvoj diverzifikacione i autentične ruralne turističke ponude Crne Gore, koja će stvoriti osnov za podizanje nivoa životnog standarda i smanjenja migratornih kretanja stanovništva koje živi u ruralnim područjima.

Operativni ciljevi su:

1. Unapređenje ljudskih resursa (privlačenje mladih kao nosilaca aktivnosti ruralnog turizma, kao i podizanje nivoa opšteg i specifičnog znanja svih uključenih u aktivnosti ruralnog turizma)
2. Očuvanje nasleđa, podizanje kvaliteta i kvantiteta turističke ponude (ovaj cilj obuhvata : očuvanje tradicionalnog nasleđa, zaboravljenih zanata i lokalne gastronomije, unapređenje kvaliteta i povećanje broja domaćinstava za bavljenje ruralnim turizmom, kreiranje oznaka kvaliteta koja ističe dodatnu ponudu, unapređenje ruralne infrastrukture u funkciji turizma);
3. Održivo upravljanje prirodnim resursima (podrazumijeva sprečavanje negativnog uticaja turizma na životnu sredinu);
4. Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava (intenzivnije korišćenje dostupnih EU i drugih oblika finansiranja);
5. Digitalizacija i promocija (jačanje digitalizacije u funkciji marketinga i upravljanja smještajnim kapacitetima uz objedinjavanje informacija o cjelokupnoj ponudi ruralnog turizma, Snažnija promocija ruralnog turizma Crne Gore na međunarodnom tržištu, kroz različite kanale komunikacije, Uključivanje ruralnih tura u ponudu paket aranžmana za atraktivnije destinacije i njihovo promovisanje);
6. Udruživanje (Udruživanje zbog ostvarivanja boljih tržišnih uslova, a samim tim i veće popunjenost objekata);
7. Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva (Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva u oblasti ruralnog turizma, uz jačanje institucionalne podrške u svim segmentima (zakonodavstvo, statistika, sprovođenje).

Glavni strateški okvir za izradu PRRT 2023 – 2025. čine sledeća strateška dokumenta:

1. Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSOR);
2. Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023.-2028. (SRPR) ;
3. Strategija razvoja turizma Crne Gore 2022. – 2025. godine s Akcionim planom(SRT);
4. Strategija regionalnog razvoja Crne Gore za period 2023 – 2027. godine (SRR).

Predlog izrade ovog Programskog dokumenta utvrđen je Programom rada Vlade za 2023. godinu - Prioritet 2 Zdrave finansije, cilj 2.4 „Smanjenje sezonalnosti i regionalne neujednačenosti i povećanja nivoa kvaliteta usluge i kapaciteta“.

Program je izrađen od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, predstavnicima turističke privrede, opština i zainteresovanih grupa civilnog sektora.

- ✓ Koje su moguće opcije za ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema? (uvijek treba razmatrati "status quo" opciju i preporučljivo je uključiti i neregulatornu opciju, osim ako postoji obaveza pravnog djelovanja).
- ✓ Obrazložiti preferiranu, tj. izabranu opciju.

- U ruralnom turizmu postoji veliki broj aktera (stejkholdera), što zahtijeva zajedničko i sinergijsko planiranje razvoja ruralnog turizma, pri čemu je potrebno razmotriti njihovo mjesto i ulogu, posebno onih koji će imati ključnu ulogu u ovom procesu, i od kojih će u najvećoj mjeri zavisiti uspjeh u dostizanju definisanih ciljeva u narednom periodu. Kako bi se ruralni turizam u Crnoj Gori adekvatno razvijao, mora se uložiti dodatni napor na unapređuju politike za zaštitu životne sredine, sertifikaciju i akreditaciju u raznim oblicima organizacija, kao i bolja primjena zakona, kako bi se ojačala reputacija Crne Gore kao poželjne destinacije ruralnog turizma.

- U okviru analize ključnih problema i barijera za razvoj turizma u Crnoj Gori, izdvojene su osnovne karakteristike turizma: visoka sezonalnost i uvozna zavisnost turizma, kratka ljetnja sezona, ograničena ponuda i niske prosječne cijene. Sa druge strane, kod problematike ruralnog turizma u Crnoj Gori izdvojeni su sljedeći problemi: neusklađenost i neusaglašenost zakonske regulative, neprepoznavanje potencijala ruralne - turističke ponude kao i nedovoljna integracija i saradnja ključnih aktera ruralnog turizma.

- Ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema (nerazvijena svijest stanovništva o značaju bavljenja ruralnim turizmom, postojanje sive ekonomije, depopulacija sela, nedostatak znanja i vještina za bavljanje ruralnim turizmom, slaba veza ruralne ekonomije/poljoprivrede i turizma i dr.) bili su osnov za izradu Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore do 2025. godine, kao nastavak Programa koji je važio za period 2019 - 2022. god., dok će implementacija mjera i aktivnosti definisane Akcionim planom ubrzati, ne samo turistički, već i ukupni privredni razvoj ruralnog područja.

- Nije prihvatljiva status quo opcija jer predložena opcija rješava uočene probleme.

Odjeljak 4: Analiza uticaja

- ✓ na koga će i kako će najvjerovatnije uticati rješenja u propisu - Nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektne
- ✓ kakve troškove će primjena propisa stvoriti građanima i privredi (naročito malim i srednjim preduzećima),
- ✓ da li su pozitivne posljedice donošenja propisa takve da opravdavaju troškove koje će on stvoriti,
- ✓ da li se propisom podržava stvaranje novih privrednih subjekata na tržištu i tržišna konkurencija
- ✓ uključiti procjenu administrativnih opterećenja i biznis barijera.

Kako turizam iz godine u godinu sve snažnije opravdava ulogu strateške privredne grane u Crnoj Gori, tako proizilazi i zaključak da ruralni turizam može takođe da ima veoma bitnu ulogu u razvoju ukupnog turističkog proizvoda Crne Gore. Zbog manjka slobodnog vremena, stresa, nezdravog stila života, zagađenja životne sredine i ostalih uticaja, ruralni turizam preuzima sve značajniju ulogu u revitalizaciji psiho-fizičkih sposobnosti čovjeka. Uspješan razvoj turizma ima multiplikativan efekat i na druge privredne grane – poljoprivredu, građevinarstvo, trgovinu, saobraćaj i druge djelatnosti, dok su prirodni resursi i životna sredina koje Crna Gora posjeduje komplementarni razvoju turizma, a posebno razvoju ruralnog turizma. U godinama stabilizacije turističkog poslovanja, očekuje se da će razvoj ruralnog turizma smanjiti sezonalnost i produžiti trajanje sezone, a samim tim i pomoći da se poveća broj dana koje turisti sa svojim porodicama i pratiocima provode u Crnoj Gori, sa posebnim akcentom na regionalnu diversifikaciju posjeta.

Poboljšanje nivoa konkurentnosti na međunarodnom turističkom tržištu ostvaruje se kroz originalnost/osobenost i kvalitet pojedinih segmenata ponude. Karakteristike Crne Gore, koje se ogledaju u povoljnoj geografskoj poziciji, tj. blizini većim evropskim centrima, te brojnim prirodnim i kulturnim raznolikostima skoncentrisanim na relativno malom prostoru, tako da se većina atraktivnih lokacija može obići u toku jednog dana, omogućavaju da turistički proizvod Crne Gore bude atraktivan za veliki broj emitivnih turističkih tržišta sa kojih se putuje tokom čitave godine. Rješenja predstavljena u Predlogu programa utičaće na sve nosioce mjera prepoznate Akcionim planom, u najvećoj mjeri na Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, kao nadležnog organa za formiranje ruralno-turističkog proizvoda i praćenje realizacije aktivnosti za sprovođenje operativnih ciljeva, kao i aktivnosti na afirmaciji i unapređenju ovog posebnog oblika turizma. Uspješna implementacija ovog Programa zahtijevaće partnerstvo i zajedničku spremnost svih učesnika u stvaranju turističkog proizvoda, bilo da oni dolaze iz javnog ili privatnog sektora, bilo da su pojedinci ili preduzeća.

Crna Gora se ističe autentičnošću predjela, ponude i tradicionalnih vrijednosti i ovi aspekti predstavljaju odlične preduslove za razvoj ruralnog turizma. Gastronomska ponuda, tradicija i kultura čine da se turisti još više interesuju za Crnu Goru kao za destinaciju koja ima prepoznatu ponudu u ruralnom turizmu, jer strani turisti koji posjećuju ruralne predjele prvenstveno traže direktan kontakt sa lokalnim stanovništvom i tradicionalni, autentični doživljaj tokom boravka u ruralnom području. Preduslovi za uspješan razvoj ruralnog turizma, leže u bogatstvu prirodnih ljepota (planine, rijeke, jezera omogućavaju ruralnim turistima da uživaju u raznolikom prirodnom okruženju koje pruža i mogućnost raznovrsne rekreacije – aktivan odmor, šetnje u prirodi, avanturistički turizam i sl.). Strani turisti i dalje prepoznaju Crnu Goru kao egzotičnu i nedovoljno istraženu destinaciju, pa ova perspektiva često predstavlja razlog za incijalno interesovanje turista. Raznolikost proizvoda i ponude avanturističkog turizma je veoma bitan faktor koji privlači turiste, a posebno zbog činjenice da im raznovrsna ponuda u ovom segmentu daje mogućnost izbora i slobode u kreiranju sadržaja tokom putovanja. Raznolikost ponude/blizina mora i planina – ponuda u ruralnom turizmu u Crnoj Gori je toliko raznovrsna da im omogućava da na realitvno malom prostoru uživaju u ruralnom i avanturističkom turizmu, ali da takođe iskuse i kupališnu komponentu ponude turizma Crne Gore. Gostoprimstvo lokalnog stanovništva – predstavlja važnu vrijednost Crne Gore jer je gostoprimstvo od posebnog značaja u ruralnim područjima, gdje turisti teže za direktnim kontaktom sa lokalnim stanovništvom. Tradicionalni, autohtoni crnogorski proizvodi za sada nijesu brendovi u kontekstu međunarodne trgovine, ali se intenzivno radi na tome da postanu brend u domaćoj trgovini. Za punu prepoznatljivost potrebno je da se postigne ujednačenost kvaliteta i obim proizvodnje, a to je moguće samo udruživanjem manjih proizvođača i zajedničkom prezentacijom na tržištu. Sticanjem, statusa kandidata za članstvo u EU, Crnoj Gori su iz Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA) postala dostupna nova sredstva za oblasti kao što su regionalni razvoj, razvoj ljudskih resursa, poljoprivreda i ruralni razvoj.

Pozitivan uticaj je evidentno sve veće interesovanje turista za ruralni dio Crne Gore, pa se opravdano očekuje da Program pomogne u stvaranju uslova dodatno podsticanje ovog trenda.

Pozitivni efekti implementacije Programa na razvoj ruralnog područja biće ubrzani uz finansijska sredstva koja će biti obezbijeđena, kako iz Budžeta Crne Gore tako i iz međunarodnih fondova namijenjenih ruralnom razvoju. Pozitivni efekti će višestruko nadmašiti troškove, jer ruralni turizam je prepoznat kao značajan pokretač seoskih područja, a što u krajnjem doprinosi ravnomjernijem regionalnom razvoju Crne Gore.

Negativan uticaj: nema negativnih efekata. Predlog programa neće izazvati troškove građanima i privrednim subjektima, niti im izazvati obaveze po pitanju drugih nameta koji bi ugrozili njihovo poslovanje odnosno životni standard. Predviđeni propisi preporučeni ovim

Programom, neće nametati dodatne obaveze, procedure niti stvarati uslove koji bi otežali poslovanje privrede.

Odjeljak 5: Procjena fiskalnog uticaja

- ✓ Da li je potrebno izdvajanje finansijskih sredstava za implementaciju propisa i u kom iznosu?
- ✓ Da li je izdvajanje finansijskih sredstava jednokratno, ili tokom određenog vremenskog perioda? Obrazložiti.
- ✓ Da li implementacijom propisa proizilaze međunarodne finansijske obaveze? Obrazložiti.
- ✓ Da li su neophodna finansijska sredstva obezbijedena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu?
- ✓ Da li je usvajanjem propisa predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će prosteći finansijske obaveze?
- ✓ Da li će se implementacijom propisa ostvariti prihoda za budžet Crne Gore?
- ✓ Obrazložiti metodologiju kojom je korišćenja prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda.
- ✓ Da li su postojali problemi u preciznom obračunu finansijskih izdataka/prihoda? Obrazložiti.
- ✓ Da li su postojale sugestije Ministarstva finansija na inicijativu za donošenje predloga propisa?
- ✓ Da li su dobijene primjedbe implementirane u tekst propisa? Obrazložiti.

Finansijska sredstva Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma za realizaciju Programa projektovana su na iznos od 75.000,00€ za 2023. godinu, sredstva su obezbijedena iz Budžeta Crne Gore, i to: Program 15109 Turistička djelatnost, Potprogram 15019004 – Unapređenje turističkog ambijenta, aktivnost 15019004001, stavka 4319 ostali transferi institucijama, i sa aktivnosti 15019004004 realizacija aktivnosti iz Akcionog plana za Strategiju razvoja turizma i akcionih planova za ruralni, kulturni i zdravstveni turizam, stavka 4147 – konsultantske usluge, projekti i studije. Sredstva za 2024 i 2025. godinu biće planirana kroz budžete za navedene godine u iznosu od 52.500,00€.

Shodno Akcionom planu za **2023. godinu**, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede izdvojiće ukupno **3.080.000,00€**, dok će u **2024. i 2025. godini** obezbijediti sredstva u iznosu od **11.635.000,00€** za realizaciju aktivnosti iz Akcionog plana. Sredstva se obezbjeđuju kroz Iparad Program koji je usvojila Vlada Crne Gore.

Privredna komora Crne Gore će za realizaciju aktivnosti 2023., 2024. i 2025. obezbijediti ukupno 15.000,00€, odnosno po 5.000,00€ za svaku godinu.

Ne proizilaze međunarodne obaveze.

Usvajanjem propisa predviđeno je donošenje podzakonskih akata iz kojih neće prosteći finansijske obaveze. Takođe, dio koji se odnosi na akreditaciju i standardizaciju je na dobrovoljnoj osnovi i implementacija istih nije obavezujuća i neće predstavljati biznis barijeru.

Turistički proizvod ruralnog turizma sadrži nekoliko segmenata ponude koja obuhvata: seoska domaćinstva, poljoprivredna gazdinstva, lokalnu kulturu (manifestacije, folklor, etnologiju) kao i turizam orjentisan na prirodu, i predstavlja segment turističke ponude za koju postoji sve veće interesovanje na globalnom nivou. Povećanjem broja registrovanih seoskih domaćinstava na teritoriji Crne Gore, naplatom poreza na dohodak fizičkih lica i naplatom poreza na promet pojedinih proizvoda uvećaće se priliv sredstava u budžetu.

Nisu postojale sugestije Ministarstva finansija na inicijativu predloga propisa.

Odjeljak 6: Konsultacije zainteresovanih strana

- ✓ naznačiti da li je korišćena eksterna ekspertiza i ako da, kako
- ✓ naznačiti koje su grupe zainteresovanih strana konsultovane, u kojoj fazi RIA procesa i kako (javne ili ciljane konsultacije)
- ✓ naznačiti glavne rezultate, i kako je input zainteresovanih strana bio uzet u obzir ili zašto nije bio uzet u obzir

U okviru procesa pripreme Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023 – 2025. godine s Akcionim planom, u periodu od 23.02. – 15.03. t.g. organizovane su javne rasprave i to: u Tivtu (za opštine: Ulcinj, Bar, Budvu, Tivat, Kotor i Herceg Novi), u Bijelom Polju (za opštine: Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Berane, Andrijevića, Plav, Petnjica, Rožaje i Gusinje) i u Podgorici (za: Glavni grad Podgoricu, Prijestonicu Cetinje, Nikšić, Danilovgrad, Tuzi i opštinu Zeta). Eksterna ekspertiza je korišćena od strane firme Spartium consulting. U toku javne rasprave na adresu Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma stigle su sugestije (ukupno 45 od čega je 25 prihvaćeno, dok 20 nije) sugestije su od: Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Nacionalne turističke organizacije Crne Gore, Zajednice opština Crne Gore, Lokalne turističke organizacije Budva, NVU Udružena seoska domaćinstva „Turizam na selu“. Jedan broj sugestija je prihvaćen i integrisan u dokument, dok jedan dio nije, i uz obrazloženje čini sastavni dio Izveštaja o sprovedenoj javnoj raspravi

<https://wapi.gov.me/download-preview/68f1aa24-6781-40e7-ab0bd7c7484cc450?version=1.0>

Odjeljak 7: Monitoring i evaluacija

- ✓ Koje su potencijalne prepreke za implementaciju propisa?
- ✓ Koje će mjere biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi?
- ✓ Koji su glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva?
- ✓ Ko će biti zadužen za sprovođenje monitoringa i evaluacije primjene propisa?

U Akcionom planu su prikazana sredstva verifikacije, odnosno indikatori operativnih ciljeva, kao i svih aktivnosti.

OC 1. Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva (Indikatori: Broj održanih sastanaka sa zainteresovanim stranama koji djeluju u području ruralnog turizma; Uspostavljeno statističko praćenje; Broj usvojenih / promijenjenih zakona/uredbi).

OC 2. Unapređenje ljudskih resursa (Indikatori: Broj dodijeljenih podrški mladim nosiocima; Broj mladih polaznika upućenih na kurs stranih jezika i digitalizacije; Broj učesnika specijalizovanih edukacija).

OC 3. Očuvanje nasleđa, podizanje kvaliteta i kvantiteta turističke ponude (Indikatori: Broj podržanih malih investicija; Broj podržanih investicija u objekte tradicionalne arhitekture; Broj podržanih investicija u energetsku efikasnost; Broj projekata ruralnog turizma podržanih mjerom 7 IPARD III programa*; Broj projekata obnove ruralne infrastrukture – mali projekti; Broj projekata izgradnje/rekonstrukcije ruralne infrastrukture podržanih mjerom 6 IPARD III

programa; Broj projekata kojima je podržano očuvanje starih zanata mjerom 7 IPARD III programa; Broj domaćinstava kojima se dodjeljuje oznaka dodatne ponude).

OC 4. Održivo upravljanje prirodnim resursima (Indikator: Broj novih lokacija za organizovano sakupljanje otpada.)

OC 5. Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava (Indikator: Izrađene prijave na M7 IPARD programa).

OC 6. Digitalizacija i promocija (Indikator: Izrađena mobilna aplikacija (uz godišnje održavanje); Broj odrađenih promotivnih kampanja s ciljem promovisanja ruralnog turizma Crne Gore).

OC 7. Udruživanje (Broj osnovanih udruženja).

Radi se o setu kontrolnih tačaka i indikatora izvršenja, koji u stvari služe za monitoring aktivnosti, shodno utvrđenoj dinamici, kao i za konačnu evaluaciju izvršenja planiranih aktivnosti. Uloga monitoringa i evaluacije predstavlja dužnost odgovorne institucije.

U slučaju ovog programa odgovorna institucija za monitoring je MERT. U sklopu sistema monitoringa, neophodni podaci za potreba monitoringa biće prikupljeni od strane svih relevantnih organa i institucija, koji su navedeni u Akcionom planu kao partneri. Ti podaci se potom usmjeravaju ka Radnoj grupi za ruralni turizam. Radna grupa za ruralni turizam, priprema pregled ostvarenih aktivnosti, priprema predloge isugestije za eventualne korektivne akcije i taj interni izvještaj dostavlja MERTU-u šestomjesečno. MERT priprema godišnji izvještaj o izvršenju Akcionog plana dostavlja ga na mišljenje Generalnom sekretarijatu Vlade. Izvještaj je baziran na realizaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom ovog Programa. Monitoring podrazumijeva kontinuirano praćenje realizacije ciljeva i aktivnosti shodno predviđenim indikatorima. Po isteku vremenskog roka u okviru kog je Program usvojen, MERT priprema završni izvještaj i dostavlja ga na mišljenje Generalnom sekretarijatu.

Evaluacija će biti sprovedena na kraju realizacije Predloga plana razvoja ruralnog turizma u Crnoj Gori do 2025 godine. Evaluaciju može vršiti radni tim koji će biti imenovan od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma ili nezavisni evaluator kojeg će imenovati Ministarstvo.

Mjesto i datum.

Podgorica, 09.05.2023. godine

Saglasna:

Aleksandra Gardašević Slavujica, gen. direktorica
Direktorata za razvojne politike u turizmu

Verifikovao:

Nikola Ražnatović, načelnik
Direkcije za diverzifikaciju turističkog proizvoda

Obradila:

Anka Kujović, savjetnik I

